

Европейски съд по правата на човека

Z. и други срещу Обединеното кралство (Z and Others v. the United Kingdom)

жалба No.29392/95, Reports 2001-V

Решение от 10 май 2001 г. на Голямото отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 3: забрана за изтезания, нечовешко и унижително отнасяне; **чл. 6:** право на достъп до съд; **чл. 8:** право на зачитане на личния и семеен живот; **чл. 13:** право на ефективни вътрешноправни средства за защита

Задължението на договарящите държави да осигурят предвидените в Конвенцията права и свободи на всички под тяхна юрисдикция, разгледано съвместно с чл. 3, изисква те да предприемат мерки с цел никое лице под тяхна юрисдикция да не бъде подлагано на изтезания, нечовешко или унижително отнасяне, включително и от страна на частни лица. Тези мерки следва да осигуряват ефективна защита особено на децата и други уязвими лица и да включват разумни действия за предотвратяване на малтретиране, за което властите са знаели или е трябвало да знаят.

Чл. 6, т. 1 се прилага само за спорове относно граждански “права и задължения”, за които може да се твърди, поне на защитими основания, че са признати от вътрешното право. Все пак той е приложим към “истински и сериозни” спорове относно действителното съществуване на правото, както и относно обхвата му и начина на упражняването му.

Когато се твърди, че властите не са защитили някого от действията на други лица, чл. 13 не винаги изисква те да проведат разследване на твърденията. Трябва обаче жертвата или нейното семейство да разполагат с механизъм за установяване отговорността на държавните служители или органи за действия и бездействия, нарушаващи правата им по Конвенцията. При нарушение на чл. 2 или чл. 3 по принцип следва да има възможност за обезщетяване на произтеклите от него неимуществени вреди, като част от средствата за поправянето му.

Фактите по делото

Жалбоподатели са четири деца – братя и сестри, съответно родени през 1982 г., 1984 г., 1986 г. и 1988 г., чиито родители били в брак от 1981 г. до април 1992 г. За първи път през октомври 1987 г. санитарният инспектор, посещаващ семейството, сигнализирал социалните служби за наличието на семейни проблеми и проблеми с децата (за Z. имало сведения, че нощем крадяла храна). В резултат на този сигнал през ноември с.г. било проведено съвещание с участието на съответните агенции, на което било решено социален работник и санитарен

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

инспектор да посещават семейството, а през март 1988 г. след ново обсъждане било решено, че случаят не поражда безпокойство, и досието било приключено.

В периода от септември 1988 г. до август 1989 г. социалните служби многократно били сигнализирани от съседите, от полицията, от семейния лекар, от директорката на училището, от Националното сдружение за предотвратяване насилието над деца, от Екипа за критични ситуации и от бабата по майчина линия, че децата стояли заключени и прекарвали по-голямата част от деня в стаите си, които били мръсни, не им се разрешавало да играят навън и често плачели.

На експертно съвещание на 4 октомври 1989 г. с участието на представители на социалните служби, директорката на училището на жалбоподателите, техният семеен лекар и санитарен инспектор, било решено, че към семейството не следва да бъде прикрепян социален работник, тъй като случаят не касаел риск от физическо малтретиране, а по-скоро недостатъчни и занемарени родителски грижи, за подобряването на които на родителите трябвало да се окаже съдействие. Теглото на по-големите деца трябвало да бъде следено за бъдеще в училището, а санитарният инспектор да продължи да посещава редовно семейството. Същия месец, по повод обир в къщата на жалбоподателите, докато те били на почивка, полицията влязла в нея и я намерила мръсна, със захвърлени в един шкаф използвани дамски превръзки и мръсни памперси, а дюшеците на децата били просмукани от урина.

На експертно съвещание на 13 декември 1989 г. било отхвърлено предложението на санитарния инспектор по-големите деца да бъдат вписани в регистъра на децата в риск, поради неспособността на майката да се грижи за тях. На семейството обаче бил назначен помощник-социален работник. Преценено било, че на този етап не се налага свикване на специално заседание за обсъждане на случая, а трябва само да се проучи твърдението, че А. е бил бит с ръжен.

До декември 1990 г. положението на децата било обсъждано периодично на експертни съвещания. Въпреки известно временно подобрене на хигиената в дома им, било докладвано, че две от тях търсели храна из кофите за боклук в училището; след ядене около 16-16:30 ч. децата не се хранели до сутринта на другия ден; били слагани да спят към 18 ч.; били забелязани със следи от удари по лицата; били мръсни и имало съмнения, че дефекират в спалните си и мажат екскременти по прозорците. Помощник-социалният работник мис М. ежеседмично следяла състоянието на стаите на децата. Полицията сигнализираща социалните служби, че “условията в къщата са ужасни и не са подходящи децата да живеят там”. Било решено наблюдението им да продължи.

На експертно съвещание на 5 декември 1990 г. било решено през януари 1991 г. да се проведе специално заседание за обсъждане на случая по повод притеснения във връзка с грижата за жалбоподателите и състоянието на спалните им, които помощник-социалният работник мис М. намирала за рязко влошени.

В доклад от 24 януари 1991 г. директорката на училището описвала децата като дрипави, мръсни, някои от тях обикалящи кофите за боклук за огризки от ябълки. Били чувствителни, затворени, често и безпричинно плачещи, гладни, жадуващи за физически контакт с доброжелателни възрастни. В заключение директорката потвърждавала притесненията си, че нуждите на децата не са адекватно задоволени и че условията в дома им и положението в семейството дават основание за безпокойство.

На специалното заседание за обсъждане на случая, проведено на 28 януари 1991 г., помощник-социалният работник мис М. и директорката на училището отново описали положението на децата. Председателстващият заседанието заключил, че въпреки многобройните притеснения относно родителските грижи за децата и условията в дома им, няма достатъчно доказателства за започване на съдебна процедура. Било прието, че родителите не са изоставили децата си умишлено и, имайки предвид собственото им лошо възпитание, правели каквото можели и била нужна продължителна подкрепа за подобряване на положението. Било решено децата да не бъдат вписвани в Регистъра на деца под закрила.

Подобрение в условията на живот на децата не било отбелязано на следващото съвещание на социалните служби през април 1991 г. През юли с.г. майката на жалбоподателите заявила пред социалните служби, че за децата ще е по-добре да бъдат взети под грижите на властите, а през август съсед позвънил в социалните служби и съобщил, че децата често са заключвани навън в мръсен заден двор; че непрекъснато пишат и ги затварят за дълго в спалните им, където те размазват фекалии по прозорците. След време родителите на майката казали на служебния защитник на децата, че Z., която майката третираше като слугиня, трябвало да почиства изпражненията от прозорците.

През август 1991 г. три от децата били настанени за няколко седмици у приемни лица, които описали, че те не са научени на елементарни хигиенни навици. Б. бил много напласен.

На експертно съвещание на 18 септември 1991 г., след като помощник-социалният работник мис М. докладвала, че условията в спалните на момчетата са се влошили (разпрани матраци, стърчащи пружини), майката на децата заявила, че не може да осъществява контрол над тях. Било решено да не се свиква съвещание за поставяне на децата под закрила, а да се извършва ежемесечен контрол на теглото им и З., А. и В. да бъдат временно настанявани за ваканциите и за един уикенд месечно.

В края на 1991 г. било установено, че детето С. има кривогледство, но майката не го завела на определените през следващите месеци прегледи в очната клиника.

На експертно съвещание на 21 ноември с.г. било докладвано изявлението на майката, че не може да контролира поведението на децата, които отказвали да си лягат, когато им се каже, и крадели храна. Било отчетено, че спалните им са в приемливо състояние, а децата са наддали на тегло. Било обсъдено трите най-големи деца да бъдат настанени от местните власти, за да се даде възможност на майката да си стъпи на краката. Бил ѝ представен социален работник, който да ѝ помага при пазаруването, воденето на сметките и готвенето. Децата З., А. и В. били доброволно настанени в периода януари-март 1992 г. и наддали на тегло, а С. започнала да посещава детска ясла, където проявила необщителност, недоверчивост и слаби говорни способности.

През март и отново през април 1992 г. майката се поинтересувала дали момчетата А. и В. не могат да бъдат дадени за осиновяване.

Родителите се развели през април 1992 г., а през юни с.г. майката поискала децата да бъдат настанени под грижите на властите, тъй като тя не можела да се справя. Заявила, че ако не бъдат отстранени от нея, ще ги пребие. Децата били настанени по спешност при приемни лица и след заседание за закрила, проведено на 22 юни 1992 г., били вписани в Регистъра на деца под закрила в категориите изоставени и емоционално малтретирани. Всяко дете било настанено отделно. На

8 октомври 1992 г. местните власти решили да поискат издаване на заповеди за поставяне на децата под грижите на властите. Временни заповеди били издадени на 7 декември 1992 г., а на 18 януари 1993 г. съдът назначил служебен представител на децата (т.нар. guardian at litem), който препоръчал за всички тях да бъдат издадени постоянни заповеди, за да бъдат предпазени от по-нататъшни увреждания. Заявил, че е налице “изобилие от доказателства, че децата са подложени на физически и душевен тормоз”.

Всички деца били прегледани през януари 1993 г. от детски психиатър. Лекарката описала преживяното от тях буквално като “ужасяващо” и добавила, че това е най-тежкият случай на изоставяне и емоционално малтретиране в цялата ѝ професионална кариера. Изказала мнение, че социалните служби са се забавили твърде много, с което са допуснали да се стигне при поне три от децата до сериозни психически разстройства.

На 14 април 1993 г. били издадени постоянни заповеди за поставяне на децата под грижите на властите.

През юни 1993 г. служебният адвокат – застъпник на децата предявил срещу местните власти иск за вреди поради небрежност и/или нарушаване на законово задължение, като твърдял, че властите не са положили дължимата по закон грижа за благополучието на децата и това им е причинило психологически вреди. Производството било прекратено на 12 ноември 1993 г., поради липса на правно основание за подобна претенция. Апелативният съд и Камарата на лордовете оставили без уважение жалбите на децата, приемайки, че не съществува иск срещу местните власти за допуснатата небрежност при изпълнение на функциите им във връзка с благополучието на децата. Според мотивите на Камарата на лордовете, в трудната си работа компетентните местни власти постоянно трябвало да търсят деликатния баланс между защитата на децата от евентуални вреди и интереса от запазване на отношенията им с техните родители, което изисквало много ясно изразено намерение на законодателя да установи отговорност за впоследствие оказали се погрешни техни преценки, а такова отсъствало.

Междувременно двете момичета, Z. и С., били осиновени, а момчетата, А. и В., били настанени в приемни семейства и прекарвали известни периоди в оздравителни заведения.

През март 1996 г. Дружеството за осиновяване, на което местните власти били делегирани определени отговорности, подало искания от името на всички деца до Съвета за компенсиране на вреди от престъпления, който им определил обезщетения за претърпените физически и психически страдания.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията

69. Жалбоподателите твърдят, че местните власти не са ги защитили от нечовешко и унижително отнасяне, в нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

70. Комисията единодушно е намерила в доклада си, че има нарушение на чл. 3. Приела е, че държавата има позитивното задължение да закриля децата от отнасяне, противоречащо на тази разпоредба. Властите са знаели за сериозността на малтретирането и изоставянето на четирите деца в течение на години и не са

предприели каквито и да било ефикасни действия, за да ги прекратят, въпреки достъпните им средства.

71-73. Съдът отново подчертава, че чл. 3 защитава една от най-основните ценности на демократичното общество и съдържа безусловна забрана. “Задължението на договарящите държави по чл. 1 от Конвенцията да осигурят предвидените в нея права и свободи на всички под тяхна юрисдикция, разгледано съвместно с чл. 3, изисква те да предприемат мерки с цел никое лице под тяхна юрисдикция да не бъде подлагано на изтезания, нечовешко или унижително отнасяне, включително и от страна на частни лица (виж решението по делото *A. срещу Обединеното кралство*¹ от 23.09.1998 г., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI, § 22). Тези мерки следва да осигуряват ефективна защита особено на децата и други уязвими лица и да включват разумни действия за предотвратяване на малтретиране, за което властите са знаели или е трябвало да знаят (*mutatis mutandis*, решението по делото *Осман срещу Обединеното кралство* от 28.10.1998 г., *Reports* 1998-VIII, § 116)².”

74. Не се спори по делото, че изоставянето и малтретирането, преживяно от четирите деца – жалбоподатели, са съставлявали нечовешко и унижително отнасяне, което е било доведено до знанието на местните власти още през октомври 1987 г. Те обаче са ги взели под спешни грижи едва на 30 април 1992 г., и то по настояване на майката, въпреки че са били задължени да ги закрилят и са разполагали с редица правомощия, включително да ги отстранят от дома им. Според детския психиатър и Съвета за компенсирание на вреди от престъпления, в междинния период от четири години и половина децата са били подложени в дома си на ужасяващи преживявания и са претърпели физически и психически вреди, пряка последица на извършено спрямо тях престъпно насилие. “Съдът отчита трудността и чувствителността на решенията, които местните социални служби трябва да вземат, и значимостта на противостоящия им принцип за уважение и запазване на семейния живот. Настоящото дело обаче не оставя никакво съмнение относно неуспеха на системата да защити децата – жалбоподатели от сериозно и продължително изоставяне и малтретиране.

75. Следователно, налице е нарушение на чл. 3 от Конвенцията³.”

II. Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

76-77. Жалбоподателите поддържат алтернативно, че е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията, който по силата на принципа за зачитане на личния живот закрилял физическия и нравствен интегритет. Като отчита установеното нарушение по чл. 3 от Конвенцията, Съдът намира, че не възниква отделен въпрос по чл. 8⁴.

III. Твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията

78-79. Жалбоподателите се оплакват, че им е отказан достъп до съд за произнасяне по претенциите им срещу местните власти за допуснатата небрежност.

¹ A. v. the United Kingdom

² Osman v. the United Kingdom

³ Решението е взето с единодушие.

⁴ Решението е взето с единодушие.

80. Правителството отрича в случая да става дума за гражданско право или някакво ограничаване на достъпа до правосъдие, докато Комисията е приела единодушно, че чл. 6 е нарушен с това, че Камарата на лордовете е приложила едно правило за изключване отговорността на местните власти по въпроси, свързани с грижите за децата, което в дадения случай представлява непропорционално ограничаване на достъпа на жалбоподателите до правосъдие.

A. Твърденията на страните

1. Жалбоподателите

81. Жалбоподателите твърдят, че искът им за вреди, причинени по небрежност, е напълно защитим според вътрешното право, позовавайки се между другото на цитираното по-горе дело *Осман*. Правото да се предяви такъв иск, уредено по един общ начин, било гражданско право, признато по вътрешния правен ред, и не съществувало съдебно решение, което изключва отговорността в подобни случаи. Заради това съдията, издал заповедите относно грижите, предоставил материалите по делото на служебния адвокат; на жалбоподателите била отпусната безплатна правна помощ за производството пред Камарата на лордовете; поради потенциалната си отговорност за проявена небрежност местните власти били заплащали доброволно обезщетения в такива случаи. Следователно по националното право имало сериозен спор относно съществуването на принцип за изключване на отговорността и чл. 6 бил приложим.

82-83. Приложеното от Камарата на лордовете правило за изключване на отговорността позволило делото да бъде прекратено без да се установят фактите, независимо от съществуването на претенцията или сериозността на претърпените вреди. Това на практика съставлявало имунитет и ограничаване на достъпа до правосъдие. Жалбоподателите се позовават на констатациите на Съда по делото *Осман*, че вътрешните съдилища следва да бъдат овластени да разграничават степените на небрежност или увреждане и да правят преценка във всеки отделен случай. Трябвало да съществува възможност за отстъпване от изключващото отговорността правило, при наличие на конкуриращи съображения за човешки права, с оглед на фактите по конкретно дело.

2. Правителството

84. Правителството твърди, че чл. 6 гарантира справедлив процес за произнасяне по само такива права и задължения, за които най-малкото може да твърди, че са признати от националното право. В случая решението за прекратяване на делото касало именно обхвата на националното право. Съдилищата прилагали съществени ограничения на отговорността за вреди от деликт, каквито законодателят можел да въведе. Не съществувало право на иск, което да е ограничено, и съответно, чл. 6, т.1 не бил нарушен.

85. Алтернативно правителството отстоява, че не е прилаган никакъв имунитет, който да съставлява ограничаване на достъпа до съд. Разглежданата процедура била важен способ за бързо и ефективно произнасяне при явно лишени от правно основание искове. Ищите можели да изложат всичките си доводи по този въпрос.

86. В случай, че горните аргументи не бъдат уважени, правителството твърди, че евентуално констатирано ограничаване на достъпа до съд е преследвало законна цел и е пропорционално. Английските съдилища били преценили внимателно обществения интерес “за” и “против” отговорността в светлината на принципите на английското деликтно право и на социалната и политическа философия, лежаща в основата им.

Б. Преценката на Съда

1. Приложимост на чл. 6 от Конвенцията

“87. Съдът припомня постоянната си практика, че “чл. 6, т. 1 се прилага само за правни спорове относно (граждански) “права и задължения”, за които може да се твърди, поне на защитими основания, че са признати от вътрешното право; сам по себе си той не гарантира някакво конкретно съдържание на понятието (граждански) “права и задължения” в материалното право на договарящите държави” (виж решенията по делата [Джеймс и др. с/у Обединеното кралство](#)⁵ от 21.02.1986 г., А.98, стр. 46, § 81; [Литгоу и др. с/у Обединеното кралство](#)⁶ от 08.07.1986 г., А.102, стр.70, § 192; [Светите манастири с/у Гърция](#)⁷ от 09.12.1994 г., А.301, стр. 37, § 80). Все пак той е приложил към “истински и сериозни” спорове относно действителното съществуване на правото, както и относно обхвата му и начина на упражняването му (виж решението по делото [Бентъм с/у Холандия](#)⁸ от 23.10.1985 г., А.97, стр. 15, § 32).”

88. По настоящото дело страните са съгласни, че няма предходно решение на вътрешните съдилища, в което да се признава наличието на отговорност за вреди, причинени по небрежност от местните власти при осъществяване на задълженията им за закрила на децата. Именно по делото на жалбоподателите те е трябвало да се произнесат дали някоя от категориите отговорност следва да обхване и тази хипотеза.

89. Съдът намира, че е съществувал истински и сериозен спор по този въпрос, за което сочат и отпуснатата безплатна правна помощ и разрешението на Апелативния съд делото да бъде гледано от Камарата на лордовете, чието решение не е отнело ретроспективно “защитимостта” на претенцията на жалбоподателите.

90. Следователно чл. 6 е приложен към започнатата от жалбоподателите съдебна процедура и Съдът трябва да изследва дали изискванията на чл. 6 са били спазени при провеждането ѝ.

2. Съобразност с чл. 6, т. 1

91. Съдът приема по делото *Голдър*, че процесуалните гаранции за справедливост, публичност и бързина, съдържащи се в чл. 6, т. 1, биха били безсмислени, ако не съществува защита на предварителното условие за

⁵ James and Others v. the United Kingdom

⁶ Lithgow and Others v. the United Kingdom

⁷ The Holy Monasteries v. Greece

⁸ Bentham v. the Netherlands

ползването им, а именно достъп до съд (виж решението по делото [Голдър срещу Обединеното кралство](#)⁹ от 21.02.1975 г., А.18, стр. 13-18, §§ 28-36).

92. На чл. 6, т. 1 “може ... да се позове всеки, който смята, че дадено вмешателство при упражняването на негово (гражданско) право е незаконно и се оплаква, че не е имал възможността да предяви тази си претенция пред съд, отговарящ на изискванията на текста” (виж решението по делото [Льо Конт, Ван Льовен и Де Мейере срещу Белгия](#)¹⁰ от 23.06.1981 г., А.43, § 44). Когато е налице сериозен и действителен спор относно законосъобразността на тази намеса, отнасящ се било до самото съществуване, било до обхвата на твърдяното гражданско право, чл. 6, т. 1 изисква “съд да се произнесе с решение по този въпрос на вътрешното право” (виж решенията по делата [Спорунг и Лонрот срещу Швеция](#)¹¹ от 23.09.1982 г., А.52, § 81; [Тре Тракторер Акциебулаг срещу Швеция](#)¹² от 27.07. 1989 г., А.159, стр.18, § 40).

93. Това право обаче не е абсолютно. То може да подлежи на легитимни ограничения, напр. установени със закон давностни срокове, обезпечения за гарантиране на съдебните разноски; правила относно непълнолетните и душевно болните (виж решенията по делата [Стъбингс и др. срещу Обединеното кралство](#)¹³ от 22.10.1996 г., Reports 1996-IV, стр.1502-3, §§ 51-52; [Толстой Милославски срещу Обединеното кралство](#)¹⁴ от 13.07.1995 г., А.316-В, стр. 80-81, §§ 62-67; Голдър, цитирано по-горе, стр.19, § 39). Когато достъпът на лицето до съд е ограничен по силата на закона или фактически, Съдът ще изследва дали наложеното ограничение накърнява същността на правото и по-специално дали преследва законна цел и дали е имало разумно отношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (решението по делото [Ашингдейн срещу Обединеното кралство](#)¹⁵ от 28.05.1985 г., А.93, стр. 24-25, § 57). Ако ограничението съответства на тези принципи, няма нарушение на чл.6.

94. По настоящото дело жалбоподателите твърдят, че решението на Камарата на лордовете ги е лишило от достъп до съд, тъй като представлява по същество едно изключващо правило или имунитет срещу отговорност, което не е позволило исковете им да бъдат решени по същество.

95. Съдът отбелязва, на първо място, че жалбоподателите не са били лишени от възможността да предявят претенциите си пред вътрешните съдилища. Страните са спорили остро до ниво Камарата на лордовете, като за целта на жалбоподателите е била отпусната безплатна правна помощ. Вътрешните съдилища е трябвало да решат предварителния въпрос дали, приемайки че твърдените от жалбоподателите факти са верни, съществува правно защитима претенция. Следователно аргументите пред съдилищата са били съсредоточени върху правните въпроси и най-вече дали местните власти носят отговорност пред жалбоподателите за допуснатата небрежност.

96. Освен това Съдът не е убеден, че решението на Камарата на лордовете по този правен въпрос може да се определи като изключващо правило или имунитет, лишавачи жалбоподателите от достъп до съд. Камарата на лордовете

⁹ Golder v. the United Kingdom

¹⁰ Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium

¹¹ Sporrang and Lonnroth v. Sweden

¹² Tre Traktor Aktiebolag v. Sweden

¹³ Stubbings and Others v. the United Kingdom

¹⁴ Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom

¹⁵ Ashingdane v. the United Kingdom

се е занимала с въпроса дали една нова категория на небрежност следва да бъде развита от съдилищата по силата на нормотворческата им функция съгласно общото право. След преценка на конкуриращите се съображения от обществен интерес е решила да не разширява отговорността за небрежност в една нова област. По този начин тя е определила границите на отговорността за граждански деликт.

97. Щом претенцията е била лишена от правно основание, събирането на доказателства би било скъп и времеемък процес, който не би дал търсената защита. Няма основание да се приеме, че проведената процедура сама по себе си нарушава принципа на достъп до правосъдие. При нея ищецът поначало може да изложи аргументи в подкрепа на правните си твърдения, а съдът се произнася след едно състезателно производство.

98. Съдът не приема и аргумента, че решението практически установява имунитет. То касае само един аспект на правата и задълженията на местните власти и не отнема произволно от юрисдикцията на съдилищата цял кръг граждански претенции.

99. Освен това не може да се твърди, че Камарата на лордовете е стигнала до заключението си без внимателно да прецени обществения интерес “за” и “против” възлагането на отговорност върху местната власт в случая на жалбоподателите. Следва да се отбележи, че в последващи дела вътрешните съдилища са доразвили визираната правна материя, като са се произнесли, че отговорност може да е налице при други фактически обстоятелства, например когато дете е претърпяло вреда след поставянето му под грижите на местната власт или когато приемно семейство е претърпяло вреда вследствие настаняване от местните власти на юноша, който преди това е малтретирал по-малки деца.

100. Жалбоподателите и Комисията в своя доклад се позовават на решението по делото *Осман* (цитирано по-горе), в което е прието, че изключването на отговорността за небрежност в конкретната хипотеза, отнасяща се до действия или бездействия на полицията при разследването и предотвратяването на престъпления, е ограничило достъпа до съд. Съдът смята, че аргументацията му по делото *Осман* се основава на едно разбиране на правната уредба на небрежността (виж по-специално §§ 138 и 139 от решението), което следва да бъде ревизирано в светлината на разясненията, допълнително направени от вътрешните съдилища и по-специално от Камарата на лордовете. Съдът се убеди, че тази уредба, така както е развита от вътрешните съдилища напоследък, включва критерия за честност, справедливост и разумност като съществен елемент на задължението за грижа. По настоящото дело Съдът стига до заключението, че невъзможността на жалбоподателите да съдят местните власти произтича не от наличието на имунитет, а от приложимите национални материалноправни принципи. Не е налице ограничаване на правото на достъп до съд като обсъжданото в решението по делото *Ашиндейн* (цитирано по-горе).

101. Следователно жалбоподателите не могат да твърдят, че са били лишени от всякакво право претенциите им за допусната небрежност да бъдат решени по същество. Те са били надлежно и справедливо разгледани в светлината на приложимото вътрешно право. След като Камарата на лордовете се е произнесла по спорните правни въпроси, за които е приложил чл. 6, т. 1 от Конвенцията, жалбоподателите не могат повече да претендират, че тази разпоредба им дава право да бъдат разгледани фактическите въпроси.

Европейският съд не може да замени националния що се отнася до правилното тълкуване и съдържанието на вътрешното право.

102. Все пак, в резултат на даденото от Камарата на лордовете тълкуване, жалбоподателите и всяко друго дете с оплаквания като техните не могат да търсят от местните власти обезщетение за допуснатата небрежност, колкото и предвидима и тежка да е претърпяната вреда и колкото и неразумно да е било поведението на властите при пропускане им да предприемат мерки за предотвратяването ѝ. Жалбоподателите са прави, че твърдяната празнина във вътрешното право повдига въпрос по Конвенцията, но по мнението на Съда става дума за въпрос по чл. 13, а не по чл. 6, т. 1.

103. “Съдът подчертава, че предметът и целта на Конвенцията, както са посочени в чл. 1, са правата и свободите да бъдат осигурени от всяка договаряща държава в рамките на нейната юрисдикция. От основно значение за защитния механизъм, установен от Конвенцията, е че националните системи сами осигуряват защита срещу нарушения на разпоредбите ѝ, а Съдът упражнява контролната си функция въз основа на принципа на субсидиарността. В този контекст чл. 13, който изисква наличието на ефективни вътрешноправни средства за защита срещу нарушения на Конвенцията, е от ключово значение. По съществуващото си оплакванията на жалбоподателите са, че не им е предоставен съдебен път за защита срещу пропускане да им се осигури закрила от малтретиране, на която те имат право по силата на чл. 3 от Конвенцията. (...) Правото на жалбоподателите на средство за защита трябва да бъде изследвано и евентуално възстановено именно по чл. 13.

104. Съобразно с това Съдът намира, че няма нарушение на чл. 6 от Конвенцията.”¹⁶

IV. Твърдяното нарушение на чл. 13 от Конвенцията

105. Жалбоподателите твърдят, че не им е предоставено никакво средство за правна защита с оглед на вредите, които са претърпели в резултат на неуспеха на местните власти да ги защитят.

106. Поддържат, че изключващото правило, установено от Камарата на лордовете по тяхното дело, ги е лишило от всякакви средства за защита в рамките на националната правна система за претърпяното от тях нарушение на чл. 3.

107. Правителството посочва, че жалбоподателите са разполагали с няколко средства за защита (обезщетение от Съвета за претърпени вреди от престъпления, оплакване пред Омбудсмана, обжалване по Закона за детето от 1989 г.), но признава, че поотделно или в съвкупност те не са били достатъчно ефикасни, за да удовлетворят изискванията на чл. 13. Отбелязва, че след влизането в сила през 2000 г. на Закона за правата на човека от 1998 г. жертвите могат да предявяват пред съдилищата претенции срещу властите за нарушаване на основни човешки права, като съдилищата са овластени да присъждат обезщетения.

108. Съдът припомня, че чл. 13 изисква такова вътрешноправно средство за защита, което да позволява разглеждане на съществуващото на едно “защитимо твърдение” по Конвенцията, да предоставя възможност за поправяне на евентуално нарушение и да е “ефикасно” юридически и практически, като на

¹⁶ Решението е взето с мнозинство от 12 срещу 5 гласа.

държавите е дадена известна свобода на преценка и обхватът на задължението е различен в зависимост от естеството на оплакването (виж решението по делото *Айдин срещу Турция*¹⁷ от 25.09.1997 г., *Reports* 1998-VI, стр.1985-86, § 103).

109. “Съдът вече е заявявал, че когато става дума за права с такова фундаментално значение като правото на живот или забраната за изтезания, нечовешко и унижително отнасяне, чл. 13 изисква наред с плащането на обезщетение, където това е уместно, още и задълбочено и ефикасно разследване, годно да доведе до идентифициране и наказване на отговорните лица, при ефективен достъп на жалбоподателя до процедурата по разследване (виж решението по делото *Кайа с/у Турция*¹⁸ от 19.02.1998 г., *Reports* 1998-I, стр. 330-331, § 107). Тези дела обаче са за твърдени убийства или третиране в нарушение на чл. 3 и обхващат потенциална наказателна отговорност на служители от службите за сигурност. Когато се твърди, че властите не са защитили някого от действията на други лица, чл. 13 не винаги изисква те да проведат разследване на твърденията. Трябва обаче жертвата или нейното семейство да разполагат с механизъм за установяване отговорността на държавните служители или органи за действия и бездействия, нарушаващи правата им по Конвенцията. При това, когато са нарушени чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, които са едни от най-фундаменталните ѝ разпоредби, по принцип следва да има възможност за обезщетяване на неимуществени вреди, произтичащи от нарушението, като част от средствата за поправянето му.”

110. Съдът не смята за уместно да установява по настоящото дело дали единствено съдебното производство би представлявало ефикасно средство за защита, макар че съдебната процедура действително дава силни гаранции за независимост, достъп за жертвата и семейството ѝ и изпълняемост на съдебните решения в съответствие с изискванията на чл. 13 (виж, *mutatis mutandis*, решението по делото *Клас и др. с/у Германия*¹⁹ от 06.09.1978 г., A.28, § 67).

111. Съдът намира, че в настоящия случай жалбоподателите не са разполагали с подходящи способности за получаване на решение по твърденията им, че местните власти не са ги защитили от нечовешко и унижително отнасяне, и не са имали възможност да се сдобият с изпълняемо съдебно решение за обезщетяване на претърпените вреди. Следователно, не им е било предоставено ефикасно средство за защита по отношение на нарушението на чл. 3 и, съответно, налице е нарушение на чл. 13 от Конвенцията.²⁰

Съдът определя по справедливост обезщетение за претърпените от жалбоподателите имуществени вреди съответно в размер на 8 000 паунда за Z. (за бъдещи медицински разходи), 100 000 паунда за A. (за бъдещи медицински разходи и загубени възможности за работа), 80 000 паунда за B. (за бъдещи медицински разходи и загубени възможности за работа) и 4 000 паунда за C. (за бъдещи медицински разходи), а за неимуществени вреди – по 32 000 паунда за всеки от тях. Присъжда и 39 000 паунда за направените разноски.

¹⁷ *Aydin v. Turkey*

¹⁸ *Kaya v. Turkey*

¹⁹ *Klass and Others v. Germany*

²⁰ Решението е взето с мнозинство от 15 срещу 2 гласа.